

Vladimir Milutinović

2022 - DESETA GODINA “DRAME”

Jedna od najboljih metafora propagande potiče iz filma “Underground” Emira Kusturice. U toj metafori, u podzemnom svetu žive ljudi koji proizvode oružje jer još misle da na površini besni Drugi svetski rat, sve vesti koje dobijaju su izmišljene da ih drže u uverenju da je neprijatelj svuda oko nas i da nije vreme za bilo šta drugo osim straha i disciplinovanog rada. Ova slika je svoj model verovatno imala u distopiji Orvelovog romana “1984” u kome propaganda doslovno izvire iz ekrana na zidovima, svi stanovnici su snimani i prisluškivani, učestvuju u obaveznih “Dva minuta mržnje” prema opoziciji, žive u strahu i iščekivanju još gorih stvari.

Naš sistem se već godinama približava ovoj distopiji u meri u kojoj je to moguće postići u realnosti. Imamo Velikog vođu, koji je samo u mesec i po dana u kojima je pripreman ovaj tekst, rešio nekoliko kriza, najavio more novih projekata i održao istorijski govor u Ujedinjenim nacijama na kojem su mu “čestitali neki od lidera najvažnijih zemalja sveta”, govor koji je bio gledaniji čak i od govora lidera Ukrajine Zelenskog - iako je sukob u Ukrajini apsolutno najvažniji događaj u tom periodu - imalo vođu koji je u Njujorku, prema pisanju tabloida, stajao “rame uz rame sa Džozefom Bajdenom”, liderom najmoćnije zemlje sveta. Samopohvale i horske pohvale članova vladajuće stranke i spoljnih saradnika na svim televizijama sa nacionalnom pokrivenošću su odavno *rutinska* stvar u kojoj ne postoji nikakva mera.

Nedavna odluka REM-a da ponovo dodeli nacionalne frekvencije istim televizijama koje su dokazano u apsolutnoj službi vlasti, pokazuje da su svi kriterijumi i sve činjenice postali nevažni i da je potpuno normalizovano stanje u kome će propaganda biti tretirana kao objektivnost, bezobzirnost i neumerenost kao “pristojnost”, odsustvo bilo kakve podele vlasti i bilo kakve kritike vlasti kao “normalnost”.

Obrisi propagande u autoritarnim sistemima poput našeg odavno su zadati: Tu će biti neumereno hvaljenje vođe, istorijski uspesi u svim oblastima, posebno u proizvodnji i BDP-u, satani-

zacija narodnih neprijatelja, opozicije i njenih lidera. Kada su ovi obrisi zadati, jedino što treba da se uradi je da se ove osnovne smernice prilagode trenutku, tehnologiji i mogućnostima 21. veka. Analiza koja sledi neka je vrsta dopune analize propagandnih tehnika vlasti posle 2012. godine koja je izašla u mojoj knjizi *Sipanje istine* pre oko dve godine. U međuvremenu, sve propagandne tehnike opisane u knjizi, kao što su LIFT (stalni opisi ogromnog napretka koji je Srbija napravila), IZMIŠLJENA POREĐENJA (poređenja ove vlasti i prošlih perioda od 100, 70 ili 40 godina, uvek bez pozivanja na bilo kakva dokumenta), SAMOHVALE sebe i BLAĆENJA i SATANIZACIJE svih drugih - nastavile su da se koriste sa istom učestanošću kao i ranije.

Okvir potreban da bi propagandni ciljevi mogli biti ostvareni uključuje više elemenata. Jedan od njih je da propagandne tvrdnje treba da budu neproverive.

Neproverivost

Uobičajena ljudska reakcija na izricanje nekih tvrdnji jeste da ne očekuju otvorenu laž i da pretpostavljaju da je osoba bila upućena u realnost o kojoj govori. Ako je govornik neko iz javne sfere onda se obično čeka demanti, i ako se on ne dogodi, uzima se da je tvrdnja tačna. Ova svojevrsna naivnost (ili samo praktičnost, pošto bi univerzalna sumnja uzimala dosta energije) može se zloupotrebiti tako što se pred auditorijum prosipa velika količina neistina, kao i tvrdnji koje su zapravo neproverive.

Svrha ovih tvrdnji je najčešće da se postigne samohvala ili blaćenje (ili satanizacija) političkih protivnika, a da osnova u realnosti ili ne postoji ili je nedostupna slušaocima, tako da su oni ostavljeni da ove pohvale i osude prihvate "na reč", u neznanju da li su one osnovane ili nisu.

Tvrdnje koje se javljaju u političkom ili medijskom polju mogu biti na veoma različite načine praktično neproverive. Sledeći primeri su iz nekog od skorijih obraćanja Aleksandra Vučića. Na primer, ova tvrdnja:

"Ja imam stotine nespavanih noći u borbi za Kosovo i Metohiju"

je rečenica koja referira na privatnu sferu i vreme koje je daleko od bilo čijeg uvida kao što je spavanje ili nespavanje u toku noći. Ovakva tvrdnja nikad neće biti ni proveriva,

ni demantovana. Ona dakle nema nikakav informativan sadržaj, ali zato je njen propagandni sadržaj kroz samohvalu govornika o vlastitoj žrtvi pojačan do "stotina nespavanih noći".

Na drugi način su neproverive tvrdnje u kojima se paušalno porede velike količine podataka, recimo:

"Za Kosovo i Metohiju smo izdvojili više nego u prethodnih 40 godina"

Rečenica upoređuje periode od poslednjih 10 i prethodnih 40 godina, ukupno 50 godina, a da ne nudi nijedan dokument na koji se poziva. Period od 50 godina je veoma dug, a u ovom slučaju se proteže čak kroz nekoliko država i državnih sistema, sve do socijalizma. Takva poređenja su po prirodi veoma teška i teško proveriva, pa ipak ih Vučić pravi lakonski i na dnevnoj bazi, po nekoliko u svakom obraćanju.

Sličan primer je ovaj:

"Uložili smo u Hram Svetog Save 12 puta više novca nego u prethodnih 20 godina (što je uloženo)"

Ponovo nema dokumenta na koji se poziva ova tvrdnja, koja se inače navodi kao potkrepa za tvrdnju da je vlast posle 2012. "izgradila, a ne samo završila Hram Svetog Save". Opet

se porede jako dugi periodi koje je praktično nemoguće pouzdano porediti, kao i proveravati tvrdnje o njima. S druge strane, u svakom poznatom smislu tog termina, Hram Svetog Save je još 2004. godine bio *izgrađen* i spolja obložen belim mermerom. Interijer Hrama je rađen u narednom periodu do 2020. godine kada je završen.

Sledeći primer tiče se unutrašnjih stanja neke osobe, njenog znanja i privatne istorije:

"Džabe mi je što znam Dostojevskog, džabe mi je što sam to sve pročitao"

Rečenica referira na znanje govornika koje je takođe nedostupno javnom uvidu. Veoma je malo verovatno da bi se ovo znanje na bilo koji način moglo nepristrasno utvrđivati, jer je to besmisleno. Pa ipak će ovakve samohvale biti redovna pojava u propagandnom asortimanu.

Nisu samo unutrašnja stanja praktično neproveriva, već i objektivna stanja, kao što je stanje zaliha u državnim Robnim rezervama:

"pogledajte, ovako nam izgleda pasulj, ovako nam izgleda juče i prekjue dopremljena so, to su prepuni magacini u Šidu, Mitrovici, Pazovi..."

Ovo je insert iz poznatog obraćanja Aleksandra Vučića od 2. marta 2022. godine, 6 dana nakon izbijanja sukoba u Ukrajini, koje je trebalo izjavama i fotografijama da pokaže da "svega ima" i da "građani ne treba da brinu". Iako su ovo u principu proverive tvrdnje, u praksi je tako da ih niko neće proveravati, a i ako bi hteo da ih proverava verovatno bi naišao na zid ćutanja državnih institucija. Tvrdnje o rezervama sa čestih konferencija za štampu sa ovim sadržajem u toku proleća 2022. godine po pravilu nisu proveravane ni od strane opozicije ni od strane medija. Fotografije palete graška, naravno, nisu nikakav dokaz o količini graška u magacinima robnih rezervi, a isto važi i za ostale artikle.

Propagandna tehnika LIFT koja opisuje navodne ogromne uspehe i ogroman napredak koji je rezultat akcija vlasti, nezaobilazan je deo posete fabrikama ili polaganja temeljaca, završetka prve faze radova, otvaranja prvih pogona itd:

"Do kraja sledeće godine naš BDP će biti 65 milijardi evra, što je povećanje od 100% u odnosu na 2011. godinu"

A ovu tvrdnju moguće je proveriti tek u aprilu 2024. godine. Niko je se tada neće sećati, jer će u međuvremenu biti izrečeno još hiljadu sličnih tvrdnji. Inače, u jednoj ranijoj izjavi Vučić je tvrdio da ćemo krajem 2021. godine imati BDP vredan 51 milijardu evra, i tako prvi put prestići Hrvatsku koja će imati 50 milijardi. Samo za 2 godine od tada po ovoj nedavnoj izjavi trebalo bi da dođemo do 65 milijardi, što je preko 27% rasta u samo 2 godine. Ovaj neverovatan rast nije uopšte komentarisani u javnosti.

Ovakvi primeri mogli bi se nizati unedogled i moglo bi se učiniti da u političkom govoru moraju postojati i ovakve tvrdnje. Međutim, šta ako su *praktično sve* tvrdnje koje čujete od nekog političkog aktera neproverive? To je ono što većina ljudi verovatno neće primetiti jer je takvo stanje u tolikoj meri kontraintuitivno da je potrebna kategorijalna promena percepcije da bi se prihvatila mogućnost da je sve što čujemo neproverivo, možda izmišljeno, možda neistinito.

Probajte samo da počnete da proveravate i ove rečenice:

"Novac je najskuplji od Drugog svetskog rata do danas"

"80% stejk hausa na Menhetnu drže Albanci"

(A. Vučić, 19. i 23. 09.2022)

Suspens (eng. *suspense*)

Sadašnja vlast, posebno Aleksandar Vučić, već godinama neometano koristi tehniku primene *suspensa* u političkom životu. Pažnja se skreće najavom događaja ili odluka koji se bliže ne određuju, ali se opisuju kao važne, ključne, velike. Na taj način se fokus na samog govornika pojačava, mada je maksimalna pažnja već obezbeđena kontrolom nad ogromnim delom medija. Na ove najave po pravilu ne ostaju imuni ni nezavisni mediji. Svi nagađaju koje su odluke u pitanju, odbrojavaju dane do isteka roka, pitaju analitičare o čemu bi se moglo raditi. Evo jedne nedavne takve najave:

Vučić: U narednih sedam do deset dana donećemo važne odluke

(Njujork, 20.09.2022)

Izjava je od 20. septembra ove godine, kada se Vučić javlja iz Njujorka i najavljuje važne odluke. Ne kaže se koje odluke, u vezi kog problema, u kojoj oblasti - slušaoci su ostavljeni u totalnom neznanju i praktično jedino što imaju je ova najava. Ova *praznina* se na neki način ponavlja i u drugim propagandnim tehnikama koje on koristi: uvek se čini da ste dobili neku informaciju, tvrdnju, pravac politike, odluku, ali se posle izvesnog vremena ili razmišljanja ispostavlja da u stvari niste dobili ništa. Inače, 28.09. ove najavljene neodređene važne odluke odložene su za još 10 dana, za subotu 08. oktobra 2022. godine. Suspens je produžen na ukupno 18 dana.

U istom intervjuu za RTS, Vučić kaže i ovo:

"Na jednom od ovih sastanaka koji niste snimali dobili smo još jednu notu o povlačenju priznanja nezavisnosti Kosova...još jednu notu imamo u mom sefu...radićemo i dalje na tome i borićemo se i ćutaćemo sve dok oni ne krenu sa ulascima u neke nove institucije, a tog trenutka kada krenu iznenadiće se..."

Opet se mogu postaviti pitanja: Da li ova nota neimenovane zemlje, sa sastanka koji nije sniman, u sefu koji nije otvaran, na dokumentu koji nije pokazan, postoji ili ne postoji? Da li se nešto stvarno dogodilo ili nije? U svakom slučaju, trenutno o tom događaju i samoj noti svedoči samo Vučićeva izjava i bukvalno ništa drugo. Note koje su "u fascikli u sefu" možda će se jednom pojaviti, a možda i neće. Ponovo se iščekuje nešto neodređeno, za šta ne znamo da li će se ikada pojaviti i da li uopšte postoji.

Dan ranije, 19. septembra, u razgovoru za Pink, Vučić kaže i ovo:

"Pred nama je bukvalno ključnih 6 meseci u kojima se pravi razlika, u kojima će biti onih koji su preživeli, jedva..."

Novo, nešto drugačije iščekivanje, ovog puta oročeno na 6 meseci, u kojima je najavljeno nešto što se ne tiče samo pravca politike ili otpriznavanja Kosova, nego ukupnog *preživljavanja*. Radi se o životu ili smrti, nešto navodno utiče na to da li ćemo preživeti ili ne, ali opet ne znamo na šta se tačno misli, šta će se dogoditi, šta se neće dogoditi, ne znamo ništa više od ove neodređene rečenice. Drugim rečima, ništa *proverivo*. Pa ipak *"neizvesno je da li ćemo preživeti"*.

Svrha i ovih propagandnih tehnika očigledno nije informacija, jer bukvalno nikakvih informacija u njima nema. Rečenice služe samo tome da stvore napetost, iščekivanje, da budu citirane u svim medijima, jer svojom intonacijom privlače medije. I da, osim što stvaraju neizvesnost i strah, skrenu pažnju na pošiljaoca ovih poruka kao onoga koji brine, zna, spašava, upozorava, plaši.

Slična se tehnika koristi i kod formiranja vlada u poslednjih 10 godina. Iako je većina koja se osvaja u skupštini po pravilu u tom periodu bila jasna, formiranje vlade odlaže se do krajnjih rokova. Nešto o čemu se može go-

voriti odmah ili izvršiti u kratkom roku mora da se iščekuje i nagađa o njegovoj prirodi u potpunom nedostatku informacija zašto je to tako, u potpunom mraku. Od izbora 3. aprila na kojima je osvojena nedvosmislena većina dosadašnjih i veoma verovatnih budućih koalicionih partnera, prošlo je u trenutku završavanja ovog teksta više od 6 meseci, a vlada još nije formirana.

Ni taj uobičajeni suspens nije bio dovoljan, pa je u ovom periodu najavljena i rekonfiguracija političke scene, koja je ponovo neodređena i neizvesna:

Dramatizacija

U poslednje vreme možemo da primetimo da čak i vremenska prognoza više ne može bez veštački izazvane drame: ako je predviđena temperatura iznad 30 stepeni, naslovi će biti *"Stižu tropske vrućine!"*, *"Sutra pakao u Beogradu"*. Dramatizacija je prikazivanje sadržaja na takav način da se postigne maksimalan uticaj na emocije, a po pravilu se taj efekat postiže dodavanjem praktično izmišljenih elemenata u stvarnost.

U propagandi, dramatizacija služi tome da publiku udalji od racionalnog odlučivanja i njihov fokus pomeri na strahove, čime se auditorijum praktično parališe i udaljava od - u strahu se čini - manje važnih tema.

Nastupi aktuelne vlasti i Aleksandra Vučića, po pravilu su puni drame. U ovih deset godina nebrojeno mnogo puta su najavljivani atentati, državni udari, pogromi. U pandemiji, dramatično se isticalo da "sva groblja u Beogradu neće biti dovoljna" da se sahrane svi koji će umreti ako se penzionerima dozvoli izlazak iz kuća na jedan sat.

U poslednjim mesecima, drama se fokusirala mahom na nekoliko tema. Sa početkom rata u Ukrajini, najavljivano je da će čitava Evropa biti gladna. Srbija će, doduše, biti spašena jer se vlast pobrinula da napuni magacine robnih rezervi milionima artikala, ali pretnja

"Najavljujem stvaranje, u narednih 6 meseci, velikog državotvornog i nacionalnog pokreta za opstanak i napredak Srbije"

(A. Vučić, Pink, 19.09.2022)

Najave, neizvesnost, zastrašivanje, uznemirenost su tu da auditorijum prikuju za male ekrane, na kojima se najčešće odvija dodatna "drama".

moguće gladi ostala je u podsvesti stanovništva. Onda se u toku leta pretilo ratom na Kosovu, policijskim akcijama kosovskih vlasti koje će dovesti do pogroma. Povod je bila moguća preregistracija automobilskih tablica koje koristi srpsko stanovništvo. Na kraju je Vučić najavljivao "polarnu zimu" koja će nastupiti, doduše, ne odmah sada, nego sledeće godine, zbog rata u Ukrajini. Sve ove poruke nisu poslate jednom, nego u mnogo varijacija na temu:

"Vučić: Zima će nam biti mnogo hladna, a sledeća će biti polarna"

"Moraćemo da donosimo mnogo važnih odluka, jer ni jesen neće biti laka, zima će biti još teža"

"On rekao da bi bila potpuna katastrofa za Srbiju da nije kupovala gas u maju i junu."

(07.09.2022)

Suvišno je reći da gladi u Evropi nema, rata na Kosovu ovog leta nije bilo, a da praktično niko ne zna u kolikoj meri će se - zbog nedostatka energenata, a ne zbog klimatskih promena - kroz godinu i po dana građani Evrope smrzavati u "polarnoj" atmosferi. Sve ove tvrdnje služe tome da se političko

telo Srbije stalno drži na visokoj temperaturi koje stvaraju pretnje, upozorenja i strahovi. Verovatno je pomoću istraživanja javnog mnjenja moguće znati tačan procenat ljudi koji će najave katastrofa uzeti za ozbiljno i on po svoj prilici nije mali, jer je, posebno u Srbiji, iskustvo ljude naučilo da su svakoja-ke nesreće moguće, a sećanje na one prošle doprinosi tome da se lažna upozorenja dožive kao stvarna.

Intenzitet drame, koja je već izražena i traserirana kroz izjave Aleksandra Vučića, u tabloidima i na televizijama sa nacionalnom frekvencijom pojačava se do senzacionalnih razmera. Sve najave i dodaci na stvarnost temelje se na sumnjivim izvorima koji su istovremeno i jedini izvori koji govore o nekom tajnom paklenom planu i užasu koji nam se sprema.

Zastrašivanje je stalno: "Vučić se dramatično obratio građanima u nedelju" (DW, 21. avgust 2022). Dvadesetak dana kasnije, Vučić u obraćanju naciji posle sastanka sa Miroslavom Lajčakom i dvojicom izaslanika Emanuela Makrona i Olafa Šolca, pominje "pogrom", "ubijanje i proterivanje Srba":

"nećemo dozvoliti pogrom i progon našeg stanovništva"

"nije problem što će neko da ubija Srbe, nije problem što će neko da ih progona sa ognjišta, ali je strašan problem ako kažemo da ćemo da ih sačuvamo i zaštitimo"

(10.09.2022)

"Užasno se komplikuje situacija, toliko užasno, da svet svakako neće biti isti"

"mnoge zemlje će bukvalno da nestaju sa radara finansijske stabilnosti"

"Biće mnogo teško"

(A. Vučić, 23.09.2022)

U subotu, 1. oktobra, za vreme jutarnjeg programa televizije Pink, išao je kajron sa ovim tekstom:

DRAMATIČNO! SVET PRED PONOROM! PRETI NAJVEĆI SUKOB U ISTORIJI! DA LI ĆE SRBIJA PREŽIVETI SVE IZVESNIJI SVETSKI RAT!

Protivrečne tvrdnje

Hana Arent je primetila da cilj totalitarne propagande nije stvaranje čvrstih uverenja koji idu u korist vlasti, nego radije gubljenje svake vere kod običnog čoveka da može da proceni šta je istina. Ovo beznađe, gubitak vere u sebe, postiže se otvorenim izlaganjem protivrečnim porukama. Posle dužeg vremena života u takvoj atmosferi i mnogo puta izneverenih nada, ljudi postaju ubeđeni da samo "oni gore" mogu da se snađu u toj šumi protivrečnosti. Jer, totalitarnim vlastima je takođe potrebno da mogu da stavove menjaju od danas do sutra u skladu sa promenama okolnosti i očekivanjima još moćnijih aktera od njih. U slučaju aktuelnih vlasti, može se reći da je slanje protivrečnih poruka sistematsko i da, po svoj prilici, svedoči o svesnom opredeljenju. Treba uništiti svaki osnov koji bi mogao eventualno poslužiti da se samovolja vlasti ograniči.

Ideološka osnova takve politike već duže vreme je tzv. "catch all" politika, u kojoj se politička stranka trudi da pokupi sve glasače za sebe - i one koji imaju više leva opredeljenja i one koji su više desno. Da bi svi ti glasači osetili da je vlast na njihovoj strani, moraju i da čuju poruke koje su im bliske. I vlast će poslati te poruke svim grupama, ma kako da su one protivrečne. Protivrečnost nije više nepoželjna, nego najpoželjniji element politike.

Na primer, Srbija je zemlja koja je navodno "čvrsto opredeljena da se kreće ka EU". Pa ipak, svi pro-vladini mediji navijaju za Rusiju i uporno već godinama satanizuju "Zapad". Glasači koji čitaju ove medije uvereni su da je vlast na njihovoj strani, ali i ovi drugi koji slušaju drugačije poruke da je na njihovoj. I sam

"Zapad" verovatno ne zna šta da očekuje, prozapadni iskorak ili okretanje od Zapada ka Istoku? Od kada traje rat u Ukrajini, traje i neizvesnost da li će se Srbija uvesti sankcije Rusiji i "okrenuti se ka Zapadu", ili će ostati u nominalno neutralnoj poziciji u kojoj svi provladini mediji navijaju za Rusiju.

Na personalnom planu, vidljivo je da za vlast navijaju i sa njom saraduju desničari koji bi "žute" podavili u Drini, kao i mnogi bivši kadrovi DS-a i LDP-a, u nadi da će baš ova vlast rešiti kosovsku krizu i zemlju uvesti u EU. Njihova opredeljenja i očekivanja u stvari su nebitna sve dok su spremni da daju bezrezervnu podršku vlasti. Ako to čine, dobiće etiketu kako "vole Srbiju", dok će svi koji je kritikuju postati "oni koji rade protiv Srbije". Sva druga njihova opredeljenja su nevažna i mogu se uklopiti u *catch-all* politiku.

Vlast pokušava da *catch-all* politiku primeni i na odnose sa akterima međunarodne politike, pa tako otvoreno traži da je puste da "vrda" između njih. Za vreme posete Njujorku, slate su poruke u kojima se traži američka podrška, dok se istovremeno oni optužuju da su uzrok problema:

"Važno je da imamo američku podršku za nastavak ekonomskih reformi Srbije, mnogo važno"

"Važno je da sa Amerikancima razgovaramo o svemu"

"Nemam nikakve sumnje u to (da će Amerikanci Kosovu pomagati da dođe do novih priznanja), pred nama je težak period..."

"Neki kažu, svaki put kada pomeneš Kosovo dalje si od EU - a da zaboravimo Kosovo, da ne pominjem Kosovo, da ne pominjem nepravdu našem narodu učinjenu...ako ni zbog čeg zbog ono zbog 82 dece koje je ubijeno"

Na kraju je protivrečna politika morala biti zapečaćena javnim potpisivanjem sporazuma sa Rusijom u Njujorku, što je već imalo direktnih posledica u odnosima sa EU i SAD. Simbolički je poseta završena na Instagramu u kome su se Vučić i Đurić pohvalili kako su u "Američkom bistrou" jeli ruski boršč. Tek da ne ostane nimalo nejasno kakvu politiku žele da vode.

Zanimljivo je kako Vučić reaguje kada mu se uputi pitanje o tome za koju bi se stranu svoje politike odlučio kada bi morao:

"Kad bi morali da birate... (između tog puta u EU i...)?"

- Ja ne razumem šta me pitate da budem iskren. Šta hoćete, šta god da odgovorim da dam našim neprijateljima oružje u ruke... To je pitanje koje uništava Srbiju, zašto to tražite od mene...Ili mislite da sam čovek koji bi ubio Srbiju? Pustite nas ljudi da se snalazimo, da vrdamo, da radimo sve što možemo da sačuvamo Srbiju"

(Pink, 23.09.2022)

Ova poruka je naravno stavljanje pred lažnu dilemu. Ne vidi se zašto bi Srbija bila ubijena kada bi gradila institucije, suzbijala korupciju, imala nezavisne sudstvo i medije, podelu vlasti itd. Nisu protivrečni u trenutnoj politici samo težnja ka EU i nepriznavanje Kosova, nego težnja ka EU i kompletno stanje državnih institucija, što znači da su u toj politici zajedno stavljenе *suštinski protivrečne* stvari, a ne samo one koje su konjunktorno protivrečne. Čak i kada bi EU pitanje Kosova stavila na led, Srbija bi bila sasvim nespremna da ova kva uđe u EU.

Jedna posebna okolnost igra ovde odlučujuću ulogu. Vlast u Srbiji posle 2012. godine ima tu specifičnu osobinu da želi da sistematski uništi svaku objektivnu predstavu o bilo čemu. To se možda najbolje vidi u sklonosti da se kritički upućene njima, mehanički vraćaju strani sa koje su kritike došle, kao da

je sve proizvoljno. Objektivnost, istina kao takva, svi kriterijumi treba da budu relativizovani i uništeni. Ovo opredeljenje posebno se vidi u medijskoj sferi gde vlast i novono nezavisna regulatorna tela, povodom nekih skandaloznih "vesti", uvek naglašavaju da ne žele da se mešaju u rad medija. Drugim rečima, "mediji" treba da budu slobodni da relativizuju sve, da kontriraju svakoj normi ili činjenici, da prekrše svaki kodeks.

Ono oko čega se najviše brinu jeste da oni sami ne mogu da budu objektivno opisani. Svaki opis će biti doveden u pitanje. Iako se radi o desnoj, nacionalističkoj i proruskaj vlasti, oni, po svemu sudeći, žele da pomoću propagande izgledaju u toj meri neodređeno da - u idealnom slučaju - 50% populacije misli da su za nešto, a ostalih 50% da su protiv toga. Nedavni događaji oko održavanja Parade ponosa (Evroprajda) mogu biti dobar primer: Da li je ova vlast bila protiv održavanja Parade ponosa, odnosno Evroprajda, ove godine ili su bili za njegovo održavanje? "Protiv" su, jer su šetnju u okviru Parade zabranili sa obrazloženjem da to "većina građana

ne želi". Međutim, "Za" su jer su podržali samo kandidovanje još pre nekoliko godina, jer imamo gejj premijerku već godinama, a i sam Vučić je obrazlagao da "ti ljudi" nisu ništa gori od nas i da imaju pravo da šetaju? Čak je i sama šetnja u javnosti opisivana kao *Šredingerova šetnja*, jer je pola javnosti mislilo da se održala, a pola da nije. Slično je i sa svim ostalim pitanjima: Da li se ovakva Srbija kreće ka EU ili od nje? Da li se intenzivno svađamo sa susednim državama ili radimo na integracijama kakav je Otvoreni Balkan? Jesmo li za odbranu teritorijalnog integriteta Ukrajine ili nismo?

Za sva ova pitanja postoji očigledan trud da se u javnosti i medijima proizvede dovoljno protivrečnih tvrdnji kako se na kraju ne bi mogao dati nedvosmislen odgovor na pitanje za šta se u stvari vlast zalaže. Zbog toga jedan deo javnosti misli da su jedno, a drugi da su nešto sasvim suprotno.

Catch all politika, po cenu da ništa nije sigurno i istinito.

Totalitarno ovičavanje

Propagandne tehnike blaćenja i satanizacije su deo šire strategije koja podrazumeva da se poredak iz demokratskog pretvori u *kripto-totalitarni*. Sada nije vreme u kome je moguće zabranjivati partije, inkriminisati različito mišljenje i iznošenje političkih stavova, kao i sprovesti potpunu zabranu kritičkih medija. Međutim, još uvek je moguće celokupnu opoziciju vlastima, bilo da ona dolazi iz političkih stranaka, nevladinih organizacija ili od pojedina u javnosti, proglasiti povremeno za "izdajnike i strane plaćenike", kako se svojevremeno izjasnila poslanica vladajuće stranke, a svakodnevno kao one koji "rade protiv Srbije", "ne vole Srbiju", "nisu pristojni" itd.

Krajem avgusta 2022. Vučić je najavio da bi svi koji po njegovom mišljenju nisu - ili ne žele da budu - označeni kao "oni koji rade protiv Srbije" uskoro trebalo da budu okupljeni u politički pokret:

"Postoji ugroženost sa svih strana te normalne Srbije...Zato sam govorio da će biti važno da se formiraju pokreti u centru, i neki malo desno i neki malo levo, koji su ZA SRBIJU! Koji nemaju gazde u inostranstvu, ma kako da se te gazde zovu! Koji vole ovu zemlju više od svega! I koji neće ljubav prema svojoj zemlji da dokazuju velikom ljubavlju prema nekoj drugoj zemlji... I ta borba neće biti laka, jer se svi oni zajedno bore protiv nezavisnosti Srbije... Svi ti ljudi, sve te političke stranke bore se direktno protiv interesa Srbije. I zato će biti važno da formiramo blok normalnosti, pristojnosti, SRPSKI BLOK. Kad kažem srpski, ne mislim nacionalno srpski, već mislim i građanski i nacionalno, blok pristojnosti koji će da se suprotstavi i jednima i drugima"

(Aleksandar Vučić u predsedništvu Srbije, 30.08. 2022.)

Kada se pogleda ova najava formiranja više pokreta, odnosno jednog *bloka*, vidi se jasno po kojim (samo)pripisanim kvalitetima će se ti pokreti razlikovati od svih koji nisu u tom krugu:

Pokreti Srpskog bloka	Svi ostali
srpski jesu za Srbiju vole Srbiju iznad svega nemaju gazde u inostranstvu bore se za interese Srbije pristojni normalni	<i>ne-srpski</i> <i>protiv su Srbije</i> <i>ne vole Srbiju izvan svega</i> <i>imaju gazde u inostranstvu</i> <i>bore se direktno protiv interesa Srbije</i> <i>nepristojni</i> <i>nenormalni</i>

Pored *catch-all* usmerenja ("i neki malo levo i neki malo desno") o kome smo govorili u odeljku *Protivrečne tvrdnje*, ovde se dešava propagandno *oivičavanje* kroz koje se svi pozitivni termini usmeravaju isključivo ka strankama ili zamišljenim pokretima koji bi se našle u bloku vlasti, dok si svi ostali isključeni i iz normalnosti i iz patriotizma. Na ovaj način, a i preko nosećeg termina "srpski", *totalitet* prihvatljivog ograničen je samo na vlast i njene podržavaoce.

U demokratskom društvu je ovakva propaganda sasvim neprihvatljiva i sasvim neuoobičajena, jer je osnovna osobina demokratije to da je ona *inkluzivna* - stranke se ne razlikuju prema normalnosti ili patriotizmu, nego prema pogledima na društvene vrednosti i moguća rešenja problema, bez ekskluzivnog prisvajanja osnovnih društvenih vrednosti.

Usput, to je i definicija političke pristojnosti. Politički pristojan čovek neće sticati prednost nad drugima njihovim blaćenjem i satanizacijom. Kod nas je satanizacija političkih protivnika u tabloidima i na televizijama sa nacionalnom frekvencijom rutinska deseto-godišnja praksa.

"Biće najsrećnija Srbija kad oni (i jedni i drugi) ostanu duboko u zapečku, a da Normalna i Pristojna Srbija može da ide napred"

"Dolazi od ekstremizacije političke scene... Dakle, imate dva ekstremna dela...u ovakvim uslovima, pristojna Srbija i normalni ljudi oni čute i gledaju šta ovi drugi rade, nadajući se da će država sama moći da se izbori protiv svih njih"

(A. Vučić, Pink, 19.09.2022)

Može se očekivati da će u sledećem periodu vlast pokušati da se rebrendira na način da će umesto distance prema bivšoj vlasti i "žutima koji su opljačkali Srbiju i predali Kosovo", napraviti dvostruka distanca prema "ekstremistima" na levoj i desnoj strani od kojih bi desni "napravili kaos u Srbiji za jedan dan", ostavili nas bez posla i zapadnih investicija, dok bi levi "odmah priznali Kosovo i Metohiju", legalizovali gej brakove i slično.

U sredini će stajati vlast koja će samu sebe prikazivati kao "pristojnu i normalnu Srbiju" i pored rasapa svih institucija i neviđenog raspojasanosti u medijima sa nacionalnom pokrivenošću, dok će opozicija biti bojena u boje ekstremizma, nezavisno od njenih stavova, a sasvim u skladu sa uobičajenim blaćenjem i satanizacijom. Nijanse ove šire slike biće ostavljene da ih dobijamo što kasnije uz primereni *suspens*: *Hoće li se ovaj ili onaj lider opozicije priključiti Vučićevom pokretu? Ko će iz vlasti tu ostati, a ko je završio karijeru u vrhu vlasti i ide u ambasadore ili privatnike?* - neće se znati do poslednjeg momenta. Sve to začinjeno nikad težom zimom koja nam pretila i pretnjom sukoba širih razmera - "najvećeg svetskog sukoba od 2. svetskog rata".

Kontrola medija

Da bi se propagandna izmišljena slika realnosti stabilizovala u određenom delu biračkog tela moraju biti obezbeđeni *propagandni kanali* kojima će teći isključivo željene poruke. Apsolutna kontrola čitavog prostora, doduše, ne postoji, jer postoje od vlasti nezavisni TV kanali, ali oni dopiru samo do onog dela populacije koji ima odgovarajućeg TV operatera. Samo dve od desetak dnevnih novina su nezavisne, dok su sve ostale na liniji vlasti. Internet se ne kontroliše, ali je on ispunjen jeftinim sadržajem i dokazano teško dopire do starije populacije ili do populacije koja je drugim kanalima već izložena dominantnoj propagandi vlasti.

Dakle, iako kontrola nije potpuna, u realnosti je ona *skoro potpuna* za određene ciljne grupe: nijedna informacija ili stav koji su nepoželjni ne dopire do tih ciljnih grupa ili dopire uz aktivnu kontrapropagandu koja diskvalifikuje i blati izvore tih informacija. Na primer, svako pitanje koje Vučiću upućuju novinari nezavisnih redakcija, poput N1, NewsMax Adria ili Nove S, već godinama je praćeno rutinskim etiketeranjem o "nepristojnosti", "gazdama" i "tajkunskom" karakteru tih medija. To se praktično dešava bez izuzetka, tako da čak iako u nekom prenosu njihova pitanja dođu do publike, oni su odmah izloženi ovim kontraetiketama. Čak i tehnički detalji, kao što je kadar kamere u kojem je sve vreme Vučić dok se pitanje postavlja, kao i mikrofoni koji hvata samo njegove odgovore, a ne i potpitanja, doprinose ovoj kontroli svih "šumova" koji se mogu pojaviti. Poruke političkih protivnika do nedavno su sistematski pokrивane istovremenim govorom ili prekidanjem u TV emisijama u kojima se pojavljivala opozicija.

Razmere kontrole medija najbolje se vide u monitorinzima koje je radio BIRODI. U toku

izborne kampanje za izbore 3. aprila 2022, Vučić je na RTS-u, 4 nacionalne frekvencije i N1, kao predsednik Srbije i kao predsednički kandidat uzeo 35.7% ukupnog televizijskog vremena posvećenog politici. Ostalih 64.3% procenta podelili su svi ostali akteri, predsednica vlade, svi ministri, svi ostali politički akteri pozicije i opozicije. Konkurent na izborima, koji je kasnije osvojio najveći broj glasova, Zdravko Ponoš, dobio je 2.2% vremena. Pri tom, izveštavanje o Vučiću je, u svim ovim medijima zajedno, 85.3% pozitivno, 10.6% neutralno, a samo 4.1% negativno.

Ovaj odnos vremena koje su dobili glavni predsednički kandidati 35.7% - 2.2% dobro opisuje intenzitet propagande. Ali, kada se pogledaju televizije potpuno posvećene propagandi u korist vlasti, procenti su još očigledniji.

Na televiziji Pink Vučić je dobio oko 24 puta više vremena od Zdravka Ponoša, s tim da je vreme o njemu 98.8% pozitivno izveštavanje (+1.2% neutralno), a kod Ponoša 69% negativno. To je ukupno oko 80 puta više ne-negativnog vremena, odnosno, oko 95 puta više pozitivnog vremena. Uz to, mediji ovog tipa odbijaju ocene da se bave propagandom, niti ih iko kori zbog ovakvog izveštavanja. Svi kodeksi, zakoni i norme koji govore o uravnoteženom, objektivnom ili kritičkom izveštavanju medija, ovde jednostavno ne važe, ne igraju nikakvu ulogu, niti postoje bilo kakva nadležna tela, poput REM-a, koja bi trebalo time da se bave, a koja to zaista i rade.

Procenti zastupljenosti vlasti i opozicije u medijima su dakle na frapantan način neraszumni. Pa ipak, još uvek prolazi ocena da je naša situacija u okvirima normalnog, ni po čemu alarmantna ili neobična.

Epilog

Ovaj tekst je privođen kraju u subotu 08.10. 2022. kada je Aleksandar Vučić držao dugo najavljivanu konferenciju za štampu. Ja sam je slušao u direktnom prenosu na N1, a direktno su ovu KZN prenosili i RTS, PINK, Prva i Happy televizija.

Na ovaj način, Vučić je n-ti put u ovih 10 godina, dobio 1.5 sat *apsolutne pažnje* javnosti i ekskluzivnu mogućnost za potpuno neometano plasiranje svih željenih propagandnih poruka preko praktično svih televizijskih kanala. Ništa slično ne postoji u okruženju, a verovatno ni u svim evropskim državama, možda ni u svetu. To je rezultat jedne slučajne okolnosti, da je trenutni predsednik jedne države veoma okrenut prisustvu u medijima i izrazito posvećen propagandi, što je u politici retkost. Prethodni predsednici Srbije, Tadić ili Nikolić, nisu ni pomišljali na to. Svojevremeno su ne-

formalni podaci govorili da se Vučić u proseku nalazi *uživo* u medijima u proseku pola sata dnevno, što uz okolnost da je većina medija u potpunoj službi te propagande, dovodi do mogućnosti da se tvrdi praktično BILO ŠTA jer u kontrolisanom polju ne postoji niko ko bi izrečeno doveo u pitanje.

Istina je sigurno moćnija od propagande. Ali, samo *u principu*. U praksi je potreban dosledan i obiman rad da bi se propaganda dovela u podređen položaj. Pošto je budućnost nezvesna, ne znamo da li će se to u Srbiji u skorije vreme ili ikada dogoditi.

ps.

Na dramatično najavljivanoj konferenciji za štampu 08. oktobra 2022. nije izrečeno ništa dramatično. *To be continued...*

